

Hans Strandlund

Till
Regionstyrelsen för svar
Regionfullmäktige för kännedom

Granskning av anpassning till ny kommunallag och förvaltningslag

Under år 2018 trädde flera större lagstiftningsförändringar i kraft genom ny förvaltnings- och kommunallag, vilka har en direkt påverkan på det dagliga arbetet i regioners verksamhet. En avgörande aspekt av detta är hur verksamheten påverkas av lagändringarna och vad verksamheten har gjort för att möta förändringarna.

Revisionsfrågan för denna granskning har varit om regionstyrelsen, kultur- och folkbildningsnämnden samt hjälpmedelsnämnden vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att möta lagstiftningsförändringarna i ny förvaltningslag och ny kommunallag.

Utifrån bedömning av uppställda kontrollmål bedömer vi att styrelse och nämnder delvis vidtagit ändamålsenliga åtgärder men att det finns flertalet förbättringsområden, särskilt vad gäller förändringarna i förvaltningslagen. Förbättringspotential finns också avseende styrning och ledning samt avseende det systematiska arbetet inför lagstiftningsförändringar.

Utifrån genomförd granskning lämnas följande rekommendationer:

- Utredda och analysera vilka effekter förvaltningslagens förändringar får avseende god förvaltning och ärendehandläggning och även tillse att resurser finns inom respektive förvaltning för att kunna vidta nödvändiga åtgärder på sikt. Detta beror framförallt på att förvaltningslagens bestämmelser ännu inte är prövade av domstol i någon större utsträckning vilket gör att det i dagsläget är svårt att veta exakt vilka åtgärder som krävs för att möta lagens krav.
- Säkerställa ändamålsenlig styrning och ledning avseende utbildnings- och informationsinsatser och dels säkerställa att det finns tillräckliga resurser, med tydligt uppdrag, för att stötta verksamheterna i förändringsarbetet som kan följa av ny lagstiftning.
- Säkerställa att rutiner/riktlinjer arbetas fram för att säkerställa att kommunallagens krav på anslagstavlan upprätthålls.
- Etablera formerna för beslutsförhet i utskott och presidie. Detta då kommunallagen saknar bestämmelser om detta. I avsaknad av formaliserade instruktioner kring beslutsförhet riskerar därför otydlighet uppstå då vägledning inte finns i lagstiftning.

Iakttagelser och bedömningar i sin helhet framgår i bifogad rapport. Revisorerna önskar svar från regionstyrelsen senast 2019-10-02.

FÖR REGIONENS REVISORER

Elisabeth Löf
Vice ordförande

Revisor

Granskning av anpassning till ny kommunallag och förvaltningslag

Region Västmanland

Charlie Lindström

Oscar Arnell

Kim Ivarsson

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Inledning	4
Bakgrund	4
Syfte och Revisionsfråga	4
Revisionskriterier	4
Kontrollmål	4
Avgränsning	5
Metod	5
Juridiska förutsättningar	6
Kommunallagen (2017:725)	6
Förvaltningslagen (2017:900)	6
Särskilda uppgifter för styrelsen	7
Iakttagelser och bedömningar	8
Omvärldsbevakning, utbildning och informationsinsatser	8
Iakttagelser	8
Bedömning	9
Har styrelse och nämnder vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att uppfylla förändringarna i kommunallagen?	10
Iakttagelser	10
Bedömning	11
Har styrelse och nämnder vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att uppfylla förändringarna i förvaltningslagen?	11
Iakttagelser	11
Bedömning	12
Revisionell bedömning	13
Rekommendationer	13
Bedömningar utifrån kontrollmål	14
Bilaga 1	15
Bilaga 2	18

Sammanfattning

Under år 2018 trädde flera större lagstiftningsförändringar i kraft genom ny förvaltnings- och kommunallag, vilka har en direkt påverkan på det dagliga arbetet i regioners verksamhet. En avgörande aspekt av detta är hur verksamheten påverkas av lagändringarna och vad verksamheten har gjort för att möta förändringarna.

Utifrån denna bakgrund har de förtroendevalda revisorerna i Region Västmanland uppdragit åt PwC att granska vilka åtgärder som regionstyrelsen, kultur- och folkbildningsnämnden samt hjälpmedelsnämnden har vidtagits inom verksamheten med anledning av förändringarna i kommunallagen och förvaltningslagen.

Granskningen visar på att det finns regelbundna former och nätverk för omvärldsbevakning som sker centralt. Arbetet bedöms kunna organiseras och systematiseras i högre utsträckning och sammankopplas med informationskanaler och utbildningsinsatser. Inför och i samband med att kommunallagen och förvaltningslagen infördes genomfördes inga särskilda utbildningsinsatser, vilket vi anser är en brist. Utbildningar har emellertid tidigare hållits inom exempelvis GDPR. Vi anser att det delvis saknas ledning och styrning avseende utbildning och information vilket resulterat i att organisationen inte har tillräckliga förutsättningar för att arbeta systematiskt med detta. Vidare upplevs det ottydligt vem som egentligen ansvarar för att tillse att organisationen står redo inför lagstiftningsförändringar.

Vidare visar granskningen att regionen vidtagit flera åtgärder för att efterleva nya krav utifrån förändringar i kommunallagen. Till exempel har en digital anslagstavla upprättats samt en instruktion för regiondirektören. De obligatoriska kraven är i stora delar genomförda men några mindre åtgärder bedöms behöva göras för att helt efterleva lagstiftarens intentioner.

Av vad som framkommit av granskningen har inga särskilda åtgärder vidtagits utifrån förändringarna i förvaltningslagen. Vi anser att den nya lagen bör resultera i dels informations- och utbildningsinsatser men även en genomgång och analys av de verksamhetsområden som omfattas samt en översyn av riktlinjer och rutiner. Konkreta områden som bör ses över rör tolkning och översättning, serviceskyldighet, dröjsmålshantering, verkställighetsregler samt se över vilken typ av ärenden som kommer att omfattas av de nya reglerna.

En stor förändring som rör regionen är att hälso- och sjukvård nu omfattas av förvaltningslagen. De reella konsekvenserna av lagändringen är hittills svårbedömda men regionen bör följa utvecklingen och kommande praxis.

Revisionsfrågan för denna granskning var om regionstyrelsen, kultur- och folkbildningsnämnden samt hjälpmedelsnämnden vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att möta lagstiftningsförändringarna i ny förvaltningslag och ny kommunallag. Utifrån bedömning av uppställda kontrollmål bedömer vi att styrelse och nämnder delvis vidtagit ändamålsenliga åtgärder men att det finns flertalet förbättringsområden, särskilt vad gäller förändringarna i förvaltningslagen. Förbättringspotential finns också avseende styrning och ledning samt avseende det systematiska arbetet inför lagstiftningsförändringar.

Bedömningen av revisionsfrågan har vi gjort utifrån följande kontrollmål:

- **Arbetar styrelse och nämnder systematiskt med att utbilda och informera tjänstepersoner och förtroendevalda om relevanta lagstiftningsförändringar?**
Bedömning: Delvis uppfyllt
- **Har styrelse och nämnder vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att verksamheterna ska uppfylla förändringarna i kommunallagen?**
Bedömning: Delvis uppfyllt
- **Har styrelse och nämnder vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att verksamheterna ska uppfylla förändringarna i förvaltningslagen?**
Bedömning: Inte uppfyllt

Rekommendationer

Utifrån genomförd granskning rekommenderar vi styrelse och nämnder att:

- Utredda och analysera vilka effekter förvaltningslagens förändringar får avseende god förvaltning och ärendehandläggning och även tillse att resurser finns inom respektive förvaltning för att kunna vidta nödvändiga åtgärder på sikt. Detta beror framförallt på att förvaltningslagens bestämmelser ännu inte är prövade av domstol i någon större utsträckning vilket gör att det i dagsläget är svårt att veta exakt vilka åtgärder som krävs för att möta lagens krav.
- Säkerställa ändamålsenlig styrning och ledning avseende utbildnings- och informationsinsatser och dels säkerställa att det finns tillräckliga resurser, med tydligt uppdrag, för att stötta verksamheterna i förändringsarbetet som kan följa av ny lagstiftning.
- Säkerställa att rutiner/riktlinjer arbetas fram för att säkerställa att kommunallagens krav på anslagstavlan upprätthålls.
- Etablera formerna för beslutsförhet i utskott och presidie. Detta då kommunallagen saknar bestämmelser om detta. I avsaknad av formaliserade instruktioner kring beslutsförhet riskerar därför otydlighet uppstå då vägledning inte finns i lagstiftning.

Inledning

Bakgrund

I ett föränderligt samhälle utgör omvärldsbevakning och anpassningar utifrån förändrade förutsättningar en utgångspunkt för utförandet av det regionala uppdraget. Omvärldsbevakning är ett väsentligt moment i en regions planeringsarbete. Det handlar dels om att skaffa sig en bild av hur omvärldsfaktorer påverkar regionens organisation och dels om att tillse att den regionala organisationen står redo när förutsättningar för uppdraget ändras. Det kan handla om ändrade förutsättningar genom lagstiftning, konjunktur eller andra samhälleliga omställningar.

Under år 2018 trädde flera större lagstiftningsförändringar i kraft genom ny förvaltnings- och kommunallag, vilka har en direkt påverkan på det dagliga arbetet i regionens verksamhet. En avgörande aspekt av detta är hur verksamheten påverkas av lagändringarna och vad verksamheten har gjort för att möta förändringarna. Detta är inte bara en fråga om legalitet utan även en fråga om samhällets förtroende för att det offentliga följer gällande lagstiftning. Detta blir därför en viktig fråga för både rättssäkerhet och social hållbarhet.

Utifrån denna bakgrund har de förtroendevalda revisorerna i Region Västmanland uppdragit åt PwC att granska vilka åtgärder som har vidtagits inom verksamheten med anledning av den nya lagstiftningen och förändringarna i kommunallagen och förvaltningslagen.

Syfte och Revisionsfråga

Den revisionsfråga som granskningen syftar till att besvara är följande:

Har regionstyrelsen, kultur- och folkbildningsnämnden samt hjälpmedelsnämnden vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att möta lagstiftningsförändringarna i ny förvaltningslag och ny kommunallag?

Revisionskriterier

Granskningens revisionskriterier är enligt följande:

- Kommunallag
- Förvaltningslag
- Övriga relevanta styrdokument

Kontrollmål

Revisionsfrågan kommer att besvaras utifrån nedanstående kontrollmål som har sin utgångspunkt i ovan nämnda revisionskriterier.

Omvärldsbevakning, utbildning och informationsinsatser

- Arbetar styrelsen och nämnderna systematiskt med att utbilda och informera tjänstepersoner och förtroendevalda om relevanta lagstiftningsförändringar?

Har styrelse och nämnder vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att uppfylla förändringarna i kommunallagen?

Delmål:

- Har det vidtagits ändamålsenliga åtgärder för att verksamheterna ska uppfylla förändringarna rörande den politiska organisationen som avser de förtroendevalda, revisionen, delegationsreglerna och finansbemyndigandet?
- Har det vidtagits ändamålsenliga åtgärder för att hantera förändringarna som avser de anställda?
- Har det vidtagits ändamålsenliga åtgärder för att verksamheterna ska uppfylla förändringarna i kommunallagen avseende beslutshanteringen med avseende på verkställande av beslut samt tillkännagivande av beslut och föreskrifter?

Har styrelse och nämnder vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att uppfylla förändringarna i förvaltningslagen?

Delmål:

- Har det vidtagits ändamålsenliga åtgärder för att verksamheterna ska uppfylla förändringarna avseende grunderna för god förvaltning?
- Har det vidtagits ändamålsenliga åtgärder för att verksamheterna ska uppfylla förändringarna avseende
 - de allmänna kraven på handläggningen av ärenden
 - hur ärenden inleds och åtgärder när handlingar ges in
 - beredning av ärenden
 - rättelse och ändring av beslut

Avgränsning

Granskningen avgränsas till att avse genomförda åtgärder med anledning av lagförändring i ny förvaltningslag och ny kommunallag.

Granskningen avser följande nämnder: regionstyrelsen, kultur- och folkbildningsnämnden samt hjälpmedelsnämnden.

Metod

Granskningen har genomförts genom dokumentstudier, för att kunna finna en spårbarhet mellan ny lagstiftning och regionens styrdokument. Utöver detta så har även kompletterande intervjuer genomförts med administrativ chef och chefsjurist. Granskningen baseras på en av PwC framtagen checklista med de lagstiftningsförändringar som vi anser väsentliga och som vi också anser förutsätta någon form av åtgärd. Checklistan har i granskningen jämförts mot styrdokument, dels centrala och dels lokala, inom regionens verksamheter. Framhållas ska att med åtgärd åsyftas inte nödvändigtvis beslut eller formella justeringar av styrdokument eller liknande, utan i flera fall kan en åtgärd lika väl utgöra informations- och utbildningsinsatser. Det centrala är istället huruvida åtgärden kan anses ändamålsenlig utifrån lagstiftningsförändringar.

Juridiska förutsättningar

Grunderna för kommuner och regioners organisation och verksamhetsform samt för den kommunala/regionala beskattningen härleds ur regeringsformen och utvecklas i kommunallagen. Kommunallagen ger det grundläggande regelverket för vad som är kompetensenligt och hur den lokala självstyrelsen utövas. Kommunallagen gäller på samma sätt för kommuner, landsting och regioner. Förvaltningslagen reglerar förvaltningsmyndigheternas verksamhet.

Riksdagen beslutade i juni 2017 om att anta en **ny kommunallag (2017:725)**. Lagen började gälla från och med den 1 januari 2018. Lagen tilldelades inte några särskilda övergångsbestämmelser utan började gälla fullt ut redan från början. Den **nya förvaltningslagen (2017:900)** trädde i kraft den 1 juli 2018, vilket innebär att den gamla förvaltningslagen upphävdes. Av övergångsbestämmelserna framkommer dock att den upphävda lagen ska gälla i den utsträckning som det i en annan lag eller förordning finns bestämmelser som innehåller hänvisningar till den lagen. Lagstiftaren har således förberett sig på att det kan finnas gamla hänvisningar kvar och då beslutat att den äldre versionen av förvaltningslagen fortfarande ska gälla.

Nedan redovisas några av de större förändringar som de nya lagarna har fört med sig. I Bilaga 1, i slutet av rapporten, finns en mer utförlig checklista över vilka förändringar och tillhörande åtgärder som kommunerna/regioner har att förhålla sig till.

Kommunallagen (2017:725)

Den nya kommunallagen innehåller i stort sett samma regler som tidigare, men med en ny disposition. I vissa delar finns nyheter och förändringar som är väsentliga för kommuner och regioner att ha kännedom kring. De stora nyheterna finns främst inom de kapitel som rör förtroendevalda, fullmäktige, styrelsen, anställda, ekonomisk förvaltning och laglighetsprövning. I övriga kapitel finns ingen eller endast små justeringar.

Några av de förändringar som har tillkommit i och med den nya lagen presenteras i stycket nedan, en mer utförlig redovisning lämnas i Bilaga 1.

Reglerna för *anmälan av delegationsbeslut* har i den nya kommunallagen gjorts mer flexibla vilket innebär att det är upp till varje nämnd att besluta vilka rutiner för anmälan av delegationsbeslut som ska gälla. Nämnderna kan även delegera beslutanderätt till sina presidier. Lagen syftar även till att förtydliga rollfördelningen mellan tjänstepersoner och förtroendevalda vilket genererat ett krav på att en direktör ska utses och att styrelsen ska ge *direktören en instruktion* som ska bidra till ett bra samspel mellan direktör och de förtroendevalda.

Vidare ska sammanträden tillkännages, och protokoll anslås, på en *webbaserad anslagstavla*. Den kommunala/regionala anslagstavlan har således ersatts av en mer digital sådan. Den digitala anslagstavlan ska vara lättillgänglig och ha en tydlig placering på kommunens/regionens hemsida. Utöver detta så innefattar lagen även en *begränsning i att verkställa beslut* som inte har fått laga kraft. Det innebär att om kommunen/regionen inte kan backa på ett beslut, t.ex. för att de blivit bundna av ett avtal, påbörjat en rivning etc. så får inte beslutet verkställas innan det fått laga kraft. Överväganden vad gäller verkställighet behöver således framgå redan av beslutsunderlaget.

Enligt kommunallagen har styrelsen en normerande funktion. Styrelsen ska, enligt kommunallag 6 kap 11§, följa de frågor som kan inverka på kommunens/regionens utveckling och ekonomiska ställning, exempel på detta är omvärldsbevakning vid förändrad lagstiftning.

Förvaltningslagen (2017:900)

Förvaltningslagen reglerar förvaltningsmyndigheternas verksamhet, och syftet med den nya lagen är att stärka rättssäkerheten för de enskilda medborgarna genom enklare och modernare regler för förvaltningsmyndigheternas arbete. Lagen ger en grundläggande struktur för kontakterna mellan myndigheter och enskilda vid ärendehandläggning. Genom den nya lagen har innehållet förtydligats och gjorts mer lättillgänglig, bland annat genom ny rubriksättning.

En av de stora nyheterna är att begreppet *myndighetsutövning* tas bort och att lagen istället som huvudregel ska gälla vid all ärendehandläggning, oavsett om ärendet avser myndighetsutövning mot

enskild eller inte. Liksom förvaltningslagens föregångare så är det stora delar av lagen som inte gäller för ärenden som överklagas med laglighetsprövning, dvs. ärenden som överklagas enligt kommunallagen.

I den nya lagen redovisas *grunder för god förvaltning*, vilket är något som omfattar samtliga verksamheter och nämnder inom en kommun/region. Grunderna innefattar tre principer vilka är legalitetsprincipen, att åtgärder kräver stöd i lag, objektivitetsprincipen, saklighet och opartiskhet, och proportionalitetsprincipen, endast om avsett resultat står i rimligt förhållande till de olägenheter som kan antas uppstå för den enskilde.

En ytterligare nyhet är *bestämmelser om försenad handläggning*. Bestämmelsen innebär att om en myndighet bedömer att ett ärende som inletts av en enskild part kommer att bli väsentligt försenat så ska myndigheten underrätta parten om detta. Bestämmelsen innebär även att om ett ärende som inletts av en enskild part inte har avgjorts i första instans inom sex månader kan enskild part skriftligen begära att ärendet ska avgöras. Från den dag en sådan begäran inkommer måste myndigheten inom fyra veckor avgöra ärendet eller i ett särskilt beslut avslå begäran. *Vidare finns numera hårdare krav avseende ärendehandläggning generellt, rätt till tolk och översättning.*

Särskilda uppgifter för styrelsen

Enligt 6 kap 11 § kommunallag åligger det styrelsen att följa de frågor som kan inverka på kommunens/regionens utveckling och ekonomiska ställning. Det innebär att det finns ett lagstadgat krav på styrelsen att bedriva kontinuerlig omvärldsbevakning. I reglemente¹ för regionstyrelsen i Region Västmanland framgår bland annat följande ansvarsområden:

- Ansvarar för att verksamheten inom styrelsens ansvarsområde bedrivs i enlighet med de uppdrag och riktlinjer som fullmäktige och/eller regionstyrelsen har bestämt, såväl som de föreskrifter som kan finnas i lag eller annan författning.
- Ansvarar för att verksamheten inom styrelsens ansvarsområde utförs på ett rationellt och ekonomiskt sätt, att räkenskaperna är rättvisande och att den interna kontrollen är tillräcklig.
- Ansvarar för att kvaliteten i verksamheten inom styrelsens ansvarsområde systematiskt och fortlöpande analyseras, säkras och utvecklas.
- Medverkar i utveckling, förbättring och effektivisering av verksamheten inom ramen för uppdraget.

Vidare framgår av reglementet att den strategiska regionala beredningens uppgifter är att:

- Samråda, samordna och lämna förslag i frågor som är strategiska och viktiga för regionens utveckling och som regionen ansvarar för.
- Samråda, samordna och lämna förslag i de frågor som är av betydelse för länets utveckling och där regionen och kommunerna har sitt respektive ansvar.
- Vara ett forum för kommunal och regional omvärlds- och intressebevakning.

Ovanstående innebär att styrelsen utöver kraven i kommunallag har givits ett betydande ansvar både gällande omvärldsbevakning för ny lagstiftning samt ett ansvar för att tillse att regionens verksamheter är redo när ny lagstiftning träder i kraft.

¹ Fastställt av regionfullmäktige 2018-06-19 § 78, reviderad 2018-11-21 § 130.

Iakttagelser och bedömningar

Omvärldsbevakning, utbildning och informationsinsatser

För att kunna arbeta systematiskt med information och utbildning förutsätts att även att den övergripande omvärldsbevakningen av lagstiftningsförändringar sker systematiskt inom regionen. Iakttagelserna under kontrollmålet nedan kommer därför delas därför upp i två delar:

1. Omvärldsbevakning
2. Information och utbildning

Arbetar styrelsen och nämnderna systematiskt med att utbilda och informera tjänstepersoner och förtroendevalda om relevanta lagstiftningsförändringar?

Iakttagelser

Omvärldsbevakning

Den centrala omvärldsbevakningen av ny lagstiftning sker enligt intervjuer inom regionkontorets verksamhetsområde Centrum för administration. Enligt regionens hemsida arbetar Centrum för administration med stöd till regionens politiska och administrativa ledning samt verksamheter inom områdena juridik och säkerhet, ärendehantering och beredning. Enheter inom Centrum för administration är administrativ service, arkiv, diarium och skanning, juridik, säkerhet och miljö samt regionfullmäktiges och regionstyrelsens sekretariat. Av Centrum för administrations verksamhetsplan framgår att grunduppdraget bland annat omfattar att stödja den politiska organisationen, bistå och skapa förutsättningar för regionens verksamhet att utföra sitt uppdrag, ha god kännedom om vad som är på gång inom regionen, kompetensutveckla och utforma kompetensutvecklingsplaner, omvärldsbevaka samt delta i nätverk.

Enligt intervjuer är det främst inom enheten juridik som omvärldsbevakning sker av lagförändringar. Enheten beskrivs ha en lägre bemanning av jurister än motsvarande enheter inom andra regioner vilket resulterar i en hög arbetsbelastning. Juristerna beskrivs ha en regelbunden bevakning av lagförändringar och har ett antal olika nätverk för omvärldsbevakning. Exempel som nämns är ett nätverk där samtliga regionjurister träffas årligen, samverkansforumet sjuklövern, omvärldsblad från departement samt prenumeration på olika webbtjänster innehållande exempelvis nya rättspraxis.

I intervjuer uppges att regionen var tidigt involverade i lagförändringarna i kommunallagen då regionen var remissinstans. Detta resulterade i att regionen hade en beredskap för vilka åtgärder som behövde vidtas innan lagen trädde i kraft. Avseende förändringar i förvaltningslagen har regionen inte haft en liknande beredskap.

Vidare framgår av intervjuer att administrativ chef även har en viss omvärldsbevakning inom ramen för sin tjänst. Omvärldsbevakning sker genom ett regionalt nätverk där kansli- och administrativa chefer deltar samt en av förbundsjurister i SKL. Här delges information om lagförändringar samt lämnas utrymme för erfarenhetsutbyte och stöd i hur andra kommuner/regioner planerar att hantera lagförändringar. Forumet har underlättat vid förändrade rutiner för anslag av protokoll samt riktlinjer om partistöd. Regionen har vidare utsedda lagbevakningsansvariga inom olika områden vars uppdrag är att:

- Identifiera de lagar och krav som berör lagbevakningsområdet
- Hantera elektronisk lagbevakningstjänst enligt "Bevakning och hantering av lagstiftning och andra krav"
- Skapa och uppdatera laglistor, inom området, i web-tjänsten
- Analysera, beskriva och dokumentera på vilket sätt aktuella förändringar berör landstinget.
- Informera verksamhetscheferna om behov av åtgärder inom respektive

verksamhet.

Lagbevakningsansvariga utses av regiondirektören i samråd med ledningsgrupp och koncernledningen. De lagbevakningsansvariga har befogenhet att initiera åtgärder i berörda verksamheter utifrån förändringar i lagstiftning och andra krav.

Vidare finns fastställd instruktion som beskriver arbetssättet för att säkerställa att lagstiftning och andra bindande krav som berör regionen bevakas, följs upp och efterlevs (fastställd 2018-02-22).

Information och utbildning

I intervjuer uppges att omvärldsbevakningen ibland föranleder att enheten juridik bedömer att utbildningsinsatser behöver göras eller att vissa verksamheter behöver informeras. Det finns vidare möjlighet att upprätta utbildningstillfällen via den regiongemensamma läns katalogen där anställda kan anmäla sig. Enheten Juridik beskrivs ha regelbundna utbildningar inom offentlighetsprincipen och det har även tillhandahållits flera utbildningar inom GDPR². Ibland kan även andra tjänstepersoner fånga upp förändringar i lagstiftning och själva vidta åtgärder. Ett exempel på detta är när ekonomidirektören hanterade och informerade om lagförändringar i den kommunala redovisningslagen (Lag (2018:597) om kommunal bokföring och redovisning).

Det framgår av intervjuer att inga särskilda utbildningsinsatser har genomförts utifrån den nya kommunallagen eller förvaltningslagen. Enligt uppgift omfattades sekretariatet i hög grad av förändringarna av kommunallagen men kunskapen om lagändringarna fanns redan inom gruppen utifrån diskussioner i interna möten på enheten. Utifrån detta vidtogs åtgärder för att möta kommunallagens nya krav. Respektive chef har ansvar för att genomföra förändringar av styrdokumentet i enlighet med förändrad lagstiftning. Administrativ chef har skickat ut en sammanställning som SKL upprättar med kommande lagförändringar och kommentarer till berörda verksamheter som en intern service.

Vid senare avstämning framgår att information till koncernledning, regionstyrelsen och nämnder inte var prioriterade då förändringarna bedömdes vara av mindre karaktär. Bedömningen gjordes efter avstämning med demokratiberedningen³. Bedömningen grundade sig i att regionen hade åtgärdat flera av de nya kraven sedan tidigare, som instruktion för regiondirektören, och att flera förändringar omfattade endast sekretariatet som exempelvis upprättande av digital anslagstavla. En utbildning för nya förtroendevalda i regionfullmäktige hölls under hösten 2018 och innehöll förändringar i kommunallagen.

Bedömning

Kontrollmålet bedöms som delvis uppfyllt.

Den regionövergripande omvärldsbevakningen sker inom verksamhetsområdet centrum för administration som arbetar med uppgifter som är gemensamma för hela regionen. Vidare finns det formaliserade uppdrag till lagbevakningsansvariga som ska analysera, beskriva och dokumentera på vilket sätt aktuella förändringar berör regionen. Lagbevakningsansvariga ska vidare tillsammans med sakkunnig person göra bedömning om behov av åtgärd föreligger och om så är fallet kommunicera till berörd verksamhetschef som ansvarar för att åtgärder vidtas. Omvärldsbevakning sker vidare genom regelbundna nätverksträffar och prenumerationstjänster av nyhetsbrev.

Utbildningsinsatser har genomförts efter förändrad lagstiftning gällande exempelvis GDPR och vid regelbundna tillfällen avseende exempelvis offentlighetsprincipen. Det framgår dock att det saknas systematik för att tillse att information om ny lagstiftning och utbildningstillfällen når ut i organisationen i tillräcklig omfattning. Med undantag av att utbildningen för nya förtroendevalda i fullmäktige innehöll information om nya kommunallagen har inga utbildningsinsatser genomförts avseende nya kommunal- och förvaltningslagen. Vi delar inte den bedömning som gjorts om att lagstiftningsförändringarna var av mindre karaktär och att det därför inte fanns behov av utbildning eller information. Detta då lagstiftningarnas betydelse för organisationen är betydande.

² Dataskyddsförordningen (GDPR, The General Data Protection Regulation)

³ Beredningsorgan som arbetar med den demokratiska utvecklingen i regionen. Ledamöter väljs av fullmäktige och alla partier i fullmäktige ska vara representerade. Demokratiberedningen leds av regionstyrelsens ordförande.

Vår bedömning baserar vi på att det åligger styrelse och nämnder att tillse att verksamheten bedrivs enligt lagar samt att verksamheten i övrigt bedrivs tillfredsställande.

Vi anser att det delvis saknas ledning och styrning avseende utbildning och information vilket resulterat i att organisationen inte har tillräckliga förutsättningar för att arbeta systematiskt med detta, varken centralt utifrån regionstyrelsens perspektiv och uppdrag eller lokalt i nämnderna.

Har styrelse och nämnder vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att uppfylla förändringarna i kommunallagen?

Delmål:

- Har det vidtagits ändamålsenliga åtgärder för att verksamheterna ska uppfylla förändringarna rörande den politiska organisationen som avser de förtroendevalda, revisionen, delegationsreglerna och finansbemyndigandet?
- Har det vidtagits ändamålsenliga åtgärder för att hantera förändringarna som avser de anställda?
- Har det vidtagits ändamålsenliga åtgärder för att verksamheterna ska uppfylla förändringarna i kommunallagen avseende beslutshandlingen med avseende på verkställande av beslut samt tillkännagivande av beslut och föreskrifter?

Iakttagelser

Av intervjuer framgår att regionen haft en god beredskap inför den nya kommunallagen. Då Region Västmanland var remissinstans har Centrum för administration kunnat genomföra nödvändiga förändringar på ett tidigt stadium. De nya kraven avseende en instruktion för regiondirektören⁴ och att fullmäktiges presidium skulle bereda revisorernas budget⁵ fanns sedan tidigare och föranledde därmed ingen åtgärd.

Digital anslagstavla finns på regionens hemsida. Besökaren hittar dit genom en länk på förstasidan. Den digitala anslagstavlan anger organ, sammanträdesdatum, vilket datum dokumentet anslås, vilket datum dokumentet tas ned, länk till dokumentet samt övrig information där det anges vad det är för typ av dokument (t.ex. protokoll, anslagsbevis). Information om hur beslut kan överklagas finns även. För varje anslag finns även angivet förvaringsplats för handlingen. Med digitaliseringen av anslagstavlan följer också en viss utökad serviceskyldighet. Innehållet på anslagstavlan ska kunna vara tillgängligt även för de invånare som av någon anledning inte är bekväma med att söka informationen digitalt. Enligt uppgift kan kommunmedlemmar som vill söka information om anslag få hjälp av receptionen. I Centrum för administrations verksamhetsplan för 2018 finns en aktivitet kopplat till nya kommunallagen "vidareutveckling av webbaserad anslagstavla".⁶

Gällande den digitala anslagstavlan så återfinns flera krav i kommunallagen som regionen måste säkerställa. Nämnas kan exempelvis 8 kap 10 § 2-3 st som fastställer att anslagstavlan ska innehålla kungörelser, tillkännagivanden eller annan information som med stöd av lag eller annan författning ska meddelas på anslagstavlan. När en handling, som anslagits med stöd av lag eller annan författning, varit anslagen under föreskriven tid ska den som begärt åtgärden få ett bevis om det. Vi har emellertid inte kunnat se att regionen har rutiner, riktlinjer eller annat styrdokument som säkerställer att regionen uppfyller samtliga krav avseende anslagstavlan.

I intervjuer framgår att inga förändringar av anmälningsförfarandet av delegationsbeslut har gjorts. I regionstyrelsens delegationsordning⁷ framgår att styrelsen tillämpat den nya möjligheten att delegera beslut till presidiet. Delegationsordning för regionstyrelsen - driftnämnd är dock daterad 10 månader innan den nya kommunallagen trädde i kraft, 2018-01-01. Det noteras även att delegationsbesluten ska anmälas till arbetsutskottet och inte regionstyrelsen.

⁴ Ansvar och uppgifter för regiondirektör och förvaltningsdirektör, 2018-01-04

⁵ Reglemente för Regionens revisorer 2019 - 2022 och Regionstyrelsens reglemente 2019-2022, 2018-12-12

⁶ Verksamhetsplan 2018 Centrum för administration 2017-12-11

⁷ Delegationsordning för regionstyrelsen - strategisk styrelse 2018-10-24. Delegationsordning för regionstyrelsen - driftnämnd 2017-03-01

I arvoden och ersättningar till förtroendevalda i Region Västmanland 2018-2022 framgår att fullmäktige har tillämpat den nya möjligheten att besluta om ledighetsförmåner för de förtroendevalda samt beslutat om hur ersättare ska utses.

Vidare framgår av reglementet att fullmäktige inte beslutat om att styrelsen får fatta beslut om särskilt angivna förhållanden som rör andra nämnders verksamhet. Vi noterar också att regler för arbetsformer och beslutsföret i styrelsens utskott och presidie inte har angetts vilket skapar en otydlighet.

Inom ramen för granskningen har en genomgång av reglementen och delegationsordningar genomförts för att verifiera att de är uppdaterade efter de nya laghänvisningarna (se bilaga 2). Efter genomgång konstaterats att styrelsen och kultur- och folkbildningsnämnden uppdaterat delegationsordningar och reglementen efter nya kommunallagen. För hjälpmedelsnämnden kan ingen verifiering göras avseende delegationsordning men av reglementen framgår att hänvisningar till lagrum gällande kommunallagen behöver uppdateras.

Bedömning

Kontrollmålet bedöms som delvis uppfyllt.

Instruktion för regiondirektören och bestämmelser om beredning av revisorernas budget fanns sedan tidigare. Uppdateringar av arvodesbestämmelser gällande ekonomiska förmåner för regionråd har gjorts och likaså har delegation skett till styrelsens presidium. Beslutsföret i styrelsens utskott och presidie har inte tydliggjorts vilket vi anser utgöra en brist då kommunallagen inte uppställer regler kring detta. Styrelse och nämnder behöver därför etablera formerna för detta. Hjälpmedelsnämndens reglementen skulle även behöva uppdateras så att laghänvisningar stämmer överens med nya kommunallagen. Vidare saknas rutiner/riktlinjer som säkerställer att kommunallagens krav på anslagstavlan upprätthålls.

Har styrelse och nämnder vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att uppfylla förändringarna i förvaltningslagen?

Delmål:

- Har det vidtagits ändamålsenliga åtgärder för att verksamheterna ska uppfylla förändringarna avseende grunderna för god förvaltning?
- Har det vidtagits ändamålsenliga åtgärder för att verksamheterna ska uppfylla förändringarna avseende:
 - de allmänna kraven på handläggningen av ärenden
 - hur ärenden inleds och åtgärder när handlingar ges in
 - beredning av ärenden
 - rättelse och ändring av beslut

lakttagelser

De intervjuade känner inte till att några särskilda åtgärder har vidtagits med anledning av den nya förvaltningslagen varken vad gäller anpassningar av arbetssätt, riktlinjer eller rutiner. De främsta förändringarna beskrivs vara att begreppet myndighetsutövning tagits bort och lagen numer avser all ärendehandläggning och numer även omfattar hälso- och sjukvårdsverksamheten. Inga åtgärder avseende rutiner för inhyrning av tolk har gjorts men då regionen har ett samarbete med Västmanlands tolkservice beskrivs det som möjligt att de justerat det utökade kravet. Efter senare avstämning framgår att en revidering av instruktionen för tolk och översättningsarbeten kommer att genomföras med hänvisningar till nya förvaltningslagen. Det pågår även ett framtagande av en webbutbildning för personer med tolkbehov. Instruktionerna i ledningssystemet beräknas bli klara efter sommaren 2019 och webbutbildningen i december 2019.

Den regiongemensamma ärendehandboken⁸ syftar till att vara ett stöd för tjänstepersoner som bereder ärenden för politiska beslut. Dokumentet är enligt de intervjuade under revidering.

⁸ Riktlinjer för ärendeberedning i Landstinget Västmanland (odaterad)

Förändringarna i förvaltningslagen som avser grunderna för god förvaltning, serviceskyldighet, utlämnande av allmän handling, dröjsmålshantering och ärendehandläggning är lämpliga områden att uppdatera ärendehandboken med. Detta är emellertid inte genomfört.

Utgångspunkten i den nya förvaltningslagen är att hela lagen gäller för ärendehandläggning hos förvaltningsmyndigheterna. I tidigare lagen fanns undantag för hälso- och sjukvården vilket nu inte längre gäller. Undantagen för hälso- och sjukvården i den äldre lagen grundade sig på att det många gånger kan vara svårt att dra en skarp gräns mellan ärendehandläggning och faktiskt handlande. Nu gäller samma rättssäkerhet inom hälso- och sjukvården som inom övrig kommunal- och landstingskommunal förvaltning.

I övrigt bör följande lagförändringar noteras:

- Begreppet myndighetsutövning har utmönstrats ur lagen.
- Begreppet "grunderna för god förvaltning" har införts. I detta begrepp ingår nyheterna legalitet, objektivitet och proportionalitet.
- Bestämmelser om försenad handläggning har införts.
- Skärpta regler om tolk och översättning har införts.
- Strängare regler om när gynnande beslut får ändras till den enskildes nackdel har införts.
- Skärpta regler avseende att ärende ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts 9 § 1 st FL.

Bedömning

Kontrollmålet bedöms som inte uppfyllt.

Av vad som framkommit av granskningen har inga särskilda åtgärder vidtagits utifrån förändringarna i förvaltningslagen. Vi anser att den nya lagen bör resultera i dels informations- och utbildningsinsatser men även en genomgång och analys av de verksamhetsområden som omfattas samt en översyn av riktlinjer och rutiner. Exempelvis bör förvaltningslagens ändringar beaktas i samband med revideringen av ärendehandboken. Konkreta områden som bör ses över rör tolkning och översättning, serviceskyldighet, dröjsmålshantering, verkställighetsregler samt se över vilken typ av ärenden som kommer att omfattas av de nya reglerna. Vi noterar att ett arbete pågår med att revidera instruktionen för tolk och översättningsarbeten.

En stor förändring som rör regionen är att hälso- och sjukvård nu omfattas av förvaltningslagen. De reella konsekvenserna av lagändringen är hittills svårbedömda men regionen bör följa utvecklingen och kommande praxis. Vi anser därför att regionen måste utreda och analysera effekterna av förändringarna i FL. Utifrån intervjuer och dokumentstudier har vi inte kunnat konstatera huruvida regionen på något sätt arbetat för att kartlägga vilka effekter förändringarna i förvaltningslagen har för hälso- och sjukvårdsverksamheten.

Revisionell bedömning

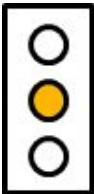
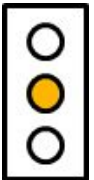
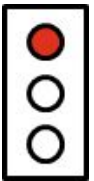
Revisionsfrågan för denna granskning var om regionstyrelsen, kultur- och folkbildningsnämnden samt hjälpmedelsnämnden vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att möta lagstiftningsförändringarna i ny förvaltningslag och ny kommunallag. Utifrån bedömning av uppställda kontrollmål bedömer vi att styrelse och nämnder delvis vidtagit ändamålsenliga åtgärder men att det finns flertalet förbättringsområden, särskilt vad gäller förändringarna i förvaltningslagen. Förbättringspotential finns också avseende styrning och ledning samt avseende det systematiska arbetet inför lagstiftningsförändringar.

Rekommendationer

Utifrån genomförd granskning rekommenderar vi styrelse och nämnder att:

- Utredda och analysera vilka effekter förvaltningslagens förändringar får avseende god förvaltning och ärendehandläggning och även tillse att resurser finns inom respektive förvaltning för att kunna vidta nödvändiga åtgärder på sikt. Detta beror framförallt på att förvaltningslagens bestämmelser ännu inte är prövade av domstol i någon större utsträckning vilket gör att det i dagsläget är svårt att veta exakt vilka åtgärder som krävs för att möta lagens krav.
- Säkerställa ändamålsenlig styrning och ledning avseende utbildnings- och informationsinsatser och dels säkerställa att det finns tillräckliga resurser, med tydligt uppdrag, för att stötta verksamheterna i förändringsarbetet som kan följa av ny lagstiftning.
- Säkerställa att rutiner/riktlinjer arbetas fram för att säkerställa att kommunallagens krav på anslagstavlan upprätthålls.
- Etablera formerna för beslutsförhet i utskott och presidie. Detta då kommunallagen saknar bestämmelser om detta. I avsaknad av formaliserade instruktioner kring beslutsförhet riskerar därför otydlighet uppstå då vägledning inte finns i lagstiftning.

Bedömningar utifrån kontrollmål

Kontrollmål	Kommentar	
Arbetar styrelsen och nämnderna systematiskt med att utbilda om relevanta lagstiftningsförändringar?	Delvis uppfyllt Vi anser att det finns adekvata forum och kanaler för omvärldsbevakning men att systematiken för hur informationen sprids i organisationen kan stärkas. Regionstyrelsen behöver också stärka organiseringen kring omvärldsbevakningen för att tillse att den kan ske strukturerat och i tillräcklig omfattning. Med undantag av att utbildningen för nya förtroendevalda i fullmäktige innehöll information om nya kommunallagen har inga utbildningsinsatser genomförts avseende nya kommunal- och förvaltningslagen. Mot bakgrund av att det åligger styrelse och nämnder att tillse att verksamheten bedrivs enligt lagar samt att verksamheten i övrigt bedrivs tillfredsställande anser vi att detta utgör en brist.	
Har styrelse och nämnder vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att uppfylla förändringarna i kommunallagen?	Delvis uppfyllt Vi konstaterar att regionen inte möjliggjort att innehållet på anslagstavlan finns tillgängligt i någon av regionens lokaler. Beslutsförhet i styrelsens utskott och presidie har inte tydliggjorts vilket vi anser utgöra en brist då kommunallagen inte uppställer regler kring detta. Hjälpmedelsnämndens reglementen skulle även behöva uppdateras så att laghänvisningar stämmer överens med nya kommunallagen.	
Har styrelse och nämnder vidtagit ändamålsenliga åtgärder för att uppfylla förändringarna i förvaltningslagen?	Inte uppfyllt Av vad som framkommit av granskningen har inga särskilda åtgärder vidtagits utifrån förändringarna i förvaltningslagen. Vi anser att den nya lagen bör resultera i dels informations- och utbildningsinsatser men även en genomgång och analys av de verksamhetsområden som omfattas samt en översyn av riktlinjer och rutiner.	

Bilaga 1

Åtgärder kopplade till kommunallag och förvaltningslag

Har åtgärder vidtagits med anledning av ny lagstiftning?	Ja	Nej	Kommentar
Webbaserad anslagstavla (KL) 8 kap 10 §	X		Framgår tydligt och avskilt på hemsidan. Hem/Politik/Anslagstavla.
Anslås delegationsbeslut och föreskrifter på anslagstavla? 6 kap 40 §, 8 kap 10, 13 §§		X	Delegationsbeslut anmäls enligt tidigare förfarande enligt intervju och behöver därför inte anslås särskilt.
Har säkerställts att allmänheten kan få tillgång till innehållet på anslagstavlan i regionens lokaler eller på annan plats? 8 kap 10 §.	X		
Instruktion för regiondirektör (KL) 7 kap 1-2 §§.	X		Ansvar och uppgifter för regiondirektör och förvaltningsdirektör, 2018-01-04
Rutiner för hantering av utökad serviceskyldighet (FL)		X	Inga åtgärder har vidtagits enligt intervjuer.
Antalet ledamöter och antalet ersättare i styrelsen är minst fem. 6 kap. 16 § KL.	X		Framgår av reglemente. 16.3
Underställda nämnder?	-	-	Finns inga enligt intervjuer.
Har regionstyrelsen säkerställt att löpande uppsikt utövas över eventuell avtalssamverkan enligt 9 kap 37 § KL (6 kap 1 §).	X		Har ingen avtalssamverkan, samverkan sker genom gemensamma nämnder.
Fattar styrelsen årligen beslut för varje kommunalt/regional aktiebolag huruvida verksamheten varit förenlig med det fastställda regionala ändamålet och utförts inom ramen för de regionala befogenheterna? (6 kap 9 § KL)	X		Framgår av reglemente.
Regler om arvode och andra ersättningar till förtroendevalda? (KL) RF får bestämma att råden ska ha ekonomiska- och andra förmåner som svarar mot de löne- och anställningsvillkor som gäller för anställda. - Har RF beslutat om ledighetsförmåner? - Har RF beslutat om hur ersättare ska utses?	X		Framgår av arvodesreglemente.
Har reglementen förändrats för styrelse och nämnder? (KL) Har styrelsen fått beslutanderätt ang. vissa förhållanden som rör andra nämnders verksamhet? (Vad säger i så fall beslutet från	-	-	Delvis. Beslutanderätt för viss förhållanden har getts. Det saknas regler för beslutsförhet i utskott och presidier. Antagits 2018-12-12.

fullmäktige?) • Regler för arbetsformer och beslutsförhet i utskott och presidier			
Hantering av delegationsbeslut (KL) • Anmäls fortfarande samtliga delegationsbeslut till nämnden? • Om inte - har någon reglering skett av protokollföring och justering? • Har någon delegationsrätt överförts till presidierna? Hur dokumenterar presidierna beslutsfattande, inga former för kollektivt beslutsfattande enligt KL.	X		Beslut anmäls på samma sätt som tidigare. Inget val om att tillämpa det nya anmälningsförfarandet har gjorts. Presidiet har fått beslutanderätt i enskilda fall.
Uppdatering av styrdokument (KL) • Har arbetsordningen uppdaterats med hänvisningar till nya KL? • Uppdaterat att fullmäktiges presidium ska bereda revisorernas budget? Dvs styrelsen får inte bereda revisionens budget. Samråd kan eventuellt behövas. • Uppdaterat kring de sakkunniga revisorernas närvaro- och yttranderätt?	X		Samtliga punkter har uppdaterats (Reglemente för Regionens revisorer 2019 - 2022 och Regionstyrelsens reglemente 2019-2022)
Ny regel om verkställighet av beslut (KL) För beslut som kan överklagas enligt kommunallagen, dvs. alla beslut som inte stöds av speciallag. Regeln innebär att beslut får verkställas innan det vunnit laga kraft om inte särskilda skäl talar emot det. Kan regionen inte återgå från ett beslut, t.ex. för att de blivit bundna av ett avtal, påbörjat en rivning etc. så får inte beslutet verkställas innan det vunnit laga kraft.		X	Framgår inte. Inga åtgärder enligt intervjuer
Råd som inte är ledamot eller ersättare får också yttranderätt och förslagsrätt (KL)	X		Framgår av reglemente.
Skärpta regler vad gäller tolk och översättning (§ 13 FL) • Har det informerats internt om detta? • Översättning av handlingar, finns system?		X	Finns inte med i ärendehandboken. vid avstämning framgår att instruktionen för tolk och översättning ska uppdateras.
Bestämmelser om försenad handläggning (§ §11-12 FL) • Om en myndighet bedömer att avgörandet av ett ärende som har inletts av en enskild part kommer att bli väsentligt försenat, ska myndigheten underrätta parten om detta. • Har rutiner tagits fram för detta?		X	Finns inte med i ärendehandboken. Inga åtgärder har vidtagits enligt intervjuer.
Beredning av ärenden		X	Inga åtgärder utifrån FL har vidtagits enligt intervjuer.
Strängare krav om när gynnande beslut får ändras till den enskildes nackdel		X	Inga åtgärder utifrån FL har vidtagits enligt intervjuer.
Verkställighet av beslut (§ 35 FL) OBS: Tillämpas ej i ärenden som överklagas med laglighetsprövning - KL. Ett beslut som får överklagas inom en viss tid får verkställas när överklagandetiden har gått ut, om beslutet inte överklagats.		X	Framgår inte av ärendehandbok. Inga åtgärder utifrån FL har vidtagits enligt intervjuer.

Tillgänglighet (§ 7 FL) Har någon förändring skett vad gäller öppettider och tillvägagångssätt som medborgare kan komma i kontakt med regionen? Hur såg det ut innan/hur ser det ut nu?		X	Sedan tidigare har följande varit gällande: Inga lediga klämdagar, reception öppen minst 8-15 dag före afton/röd dag samt klämdagar. Förändring har därför inte behövts utifrån ny lagstiftning.
Skärpta regler avseende att ärende ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts 9 § 1 st FL.		X	

Bilaga 2

Uppdatering avseende laghänvisningar har gjorts i reglementen och delegationsordningar..

Nämnd	Uppdaterat delegationsordning	Daterad	Uppdaterat reglemente	Daterad
Regionstyrelsen	Ja	2018-10-24/ 2018-03-01	Ja	2018-11-21
Gemensam hjälpmedelsnämnd	-	2019-03-19	Ej laghänvisningar	2019-01-01
Kultur- och folkbildningsnämnden	Ja	2018-12-17	Ja	2018-10-09

2019-06-14

Tobias Björn

Oscar Arnell

Denna rapport har upprättats av Öhrlings PricewaterhouseCoopers AB (org nr 556029-6740) (PwC) på uppdrag av Region Västmanland enligt de villkor och under de förutsättningar som framgår av beslutad projektplan. PwC ansvarar inte utan särskilt åtagande, gentemot annan som tar del av och förlitar sig på hela eller delar av denna rapport.